

Titel: En splinter nye Samtale imellem Vindues-Ruden og Blyet, til deres Nytte og Fornøjelse som kan læse og tænke.

Citation: "En splinter nye Samtale imellem Vindues-Ruden og Blyet, til deres Nytte og Fornøjelse som kan læse og tænke.", i *Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 15, ? Nr 8 paa Børsen, 1771, s. 1*. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_015-shoot-workid1_015_011.pdf (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 15

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

En splinter nye Samtale imellem Vindues-Ruden og Blyet,

til deres

Nytte og Fornøjelse som kan læse og tænke.

Kiøbenhavn, 1771. Sælges i Bogladen No. 8. paa Børsen.

2
3

Vindues-Ruden.

Naar jeg betragter alle mine store Fordele, da maae jeg sige og bekiende, at jeg er en stor Nar, som vil sidde her saa bunden. Hvad var det hele Menneskelige Kiøn, naar jeg ikke var? De maatte bestandig leve i Mørke, baade Sommer og Vinter. Jeg er Menneskenes Ambassadeur til Soel og Lysning, og uden mig kan intet forrettes. Jeg tiener dem endogsaa om Vinteren til Varme; thi gaaer der Hul paa mig, saa er deres hele Ovn til ingen Nytte. Kort sagt: jeg er det menneskelige Kiøns Velgiører, og dog estimerer man mig ikke; men det er ikke saa underligt, naar jeg betænker, at de foragte og fornegte baade deres og min Skaber.

4

Blyet.

Ja! hvad siger du da om mig. Jeg er endnu til langt større Nytte. Jeg er Grunden til dit Væsen, din Styrke og din Vedligeholdelse; thi, naar jeg ikke var, faldt du Pokker i Vold og brak din Hals i Stykker. Men Du foragter mig, ligesom de Folk, der bagtale og foragte dem, som forrette for dem alle deres Sager, og ved hvis Genie de ere, alt hvad de ere.

Du maae mælde dig. Man trænger vel meget til dig? Kan man ikke tage Træe i Stedet for dig, eller, om ikke andet var, da Guld?

Ja Folk har vel meget Guld, nu omstunder. Gid de havde kuns det tørre Brød! Nogle faa, som har Guldet, ligge og ruge derpaa som Drager, og lade intet komme ud til andre, eller og de forsvire det paa unyttige Ting af slet ingen Smag. De Fattige derimod, som kan arbejde i Smagens Tempel, enhver

5

paa sin Maade, arbejde forgieves, og kan intet fortiene; thi de Rige mangle paa Vittighed og Skiønsomhed. De, som har Guldet, knappe af paa alle Maader, og lade ingen fortiene noget hos dem, og komme de Fattige til Spekhøkeren, som er rigere i sin Skindpelts, end mange Herrer med store Characterer, saa vises der en Ubarmhiertighed, som Tiger-Dyrene selv maae skielve for. Imidlertid maae de Stakler dog give Skat, hvilket er artig nok. R.

Ingen giver Skat, Monsieur Blye, der ikke kan taale det. Men hvad du siger om de Riges Ubarmhiertighed, deri er en Slags Sandhed. Det artigste er, at man finder saadan Haardhed endog hos dem, som Regieringen og Folket lønner, for at prædike Barmhjertighed og Medlidenhed. Disse Herrer have Huse som Palæer, og store Indkomster: De prædike ypperligt om Kierlighed til Næsten; men melder sig i det samme en Trængende og Nødlidende, da er der ingen Hielp tilstæde hos

6

en Deel af dem, og han kunde heller have meldt sig hos en mindre Rig, der mere kiendte denne ædle Følelse.

B.

Alle Geistlige ere dog ikke ubarmhjertige; men gjør ofte godt, besynderlig mod dem af deres egen Stand. For Resten er jeg enig med dig, at de behøvede ikke saa store Huse og saa mange Indkomster. Et heelt Regiment kunde have Baraqver i en af deres Gaarde; og hvad er mere naragtigt, end at man betaler i tusind Rixdalers Viis en, allene for at sige Amen, og være Præstens velsvingende Perpendikel.

R.

Siden vi ere komne i Tale om Mennesket, dette underlige Dyr, saa lad os blive ved. Jeg har den Fordeel, at jeg kan see; men du kan allene høre, og har ikke den gave at see, som jeg har.

7

B.

Gid du var blind, som jeg, da fik du ikke saa meget ærgerligt Kram at see. Jeg har Harmen nok af Hørelsen.

R.

Hvad har du da hørt for nyelig?

B.

Først i Ugen hørte jeg, at en Magister vilde skrive en Bog ud efter en anden: Der er ingen Censur mere, sagde han, nu kan saadanne Kneeb gaae an. Jeg vil endnu gjøre mere, sagde han; mit stiaalne Exemplar, det vil jeg levere 3 a 4 Boghandlere, og lade mig betale paa hvert Sted. Det har længe været Moden i Tydskland og Frankrig: Hvorfor kan det da ikke blive Moden i Danmark?

R.

Saaledes er der Misbrug i alle Ting. Saa meget er dog vist, at Skrive-Friheden vil tilvejebringe ønskeligste Virkninger, og at den var at ansee som Fædernelandets Fiende, der vilde afskaffe samme. Men hvad hørte du videre?

8

B.

En Professor sagde: Nu gjør Studenten N. N. den Bog færdig for mig. Jeg bør dog give ham noget derfor. Den stakkels Dievel har ingen Logis, jeg vil skaffe ham Regentzen, og dermed bør og maae dan være fornøyet. Stor Kunst at jasje saadant Pladder sammen. Sandt nok er det, at jeg ikke kan gjøre alt selv; men det er ikke hans Sag. R.

Det var artigt nok. Veed du hvad jeg saae? Der kom en Springfyr ind til Madame N. N., de vare koldsindige, de begyndte at mukkes saa sagte, siden skiendtes de. Madamens Mand gik ud. Monsieur Springfyr og Madamen faldt begge i een Seng. Hvad jeg saae mere, kan jeg ikke fortælle dig. De reyste sig begge. Huns-Herren kom hjem, og de mukkedes paa nye. Han glædede sig over denne Usamdrægtighed, som ikke vidste noget om Sengens Eenighed. Jeg saae, at den Tyrkiske Keyser gjorde Plan til et Feldtog. Der kan

9

omkomme, sagde han, hundrede tusinde Mand. Stor Allarm! vinde de, saa faaer jeg Fæstningen N., tabe de, saa taber jeg dog slet intet af mit Middags-Maal. Saaledes tænker Tyrken: De Christne tænke aldrig saaledes. Jeg saae, at Paven og de Catolske Bisper og Prælater skuffede hele Dynger Guld i deres Lommer, og sagde hver Gang: vi har ingen Arvinger. Vi maae leve prægtigt, imens vi ere til. Protestanterne ere langt fra ikke af det Sind. De have Arvinger, og tænke paa dem. Siig nu du, hvad du har hørt.

B.

Jeg har hørt, at Kongen af Persien var meget eenfoldig; thi Folk sige, at hvis han nu vilde angribe Tyrken, kunde hans hele Magt blive ødelagt. Russerne kunde knibe ham i Europa og afmarschere til Asien, Perserne kunde falde ind bag fra Asien, og saa maatte Monse. Tyrk løbe sin Vey.

10

R.

I er en Nar, Monsr. Blye; men det kommer deraf, at I ikke kan see. Jeg har seet gandske andre Ting, at de Christne selv ere Tyrkens Bistand, at den ene Magt ikke under den anden Magt en Fodsbred Land mere end det, han har. Hvis denne Misundelse ikke var, havde det for længe siden været ude med Tyrken.

B.

Jeg har hørt, at denne Misundelse er billig; thi skulde en eneste Magt, for Exempel Russen, bemægtige sig hele Tyrkiet, hvad skulde der da blive af med de andre Europæer?

R.

Kunde de da ikke dele Landene?

B.

Hvorledes? kunde Sverrig faae Constantinopel?

R.

Du tossede Blye! Sverrig kunde faae noget af Tydskland, Tydskland noget af Frankerig, Frankerig noget af Italien, Italien no-

11

get af det Tyrkiske, Russer saavel som den Tydske Keyser kunde og faae noget deraf. Dannemark fik vel sin Part, og saa vare vi alle hiulpne.

B.

Den Regning er ganske gal, som bevises af al Verdens Historier, og det hele menneskelige Kiøns indbyrdes og store Misundelse. Men fra dette, siden vi tale om Krig, har du seet noget om Den Polske; jeg har hørt meget derom.

R.

Jeg har seet at den Polske Geistlighed, under Prætext af Religion, har stiftet Krig og Elendighed i Polen, at Tyrken bildte sig ind at kunde fiske i rørt Vand, og ved denne Leylighed. tilrøve sig Polen: at dette Project kunde maaskee have havt Lykke, hvis der ingen Russer havde været til: at Tyrkens Project nu ikke lykkes, at Polen er elendig; men hvor vidt dens Ulykke vil strække sig, har jeg ikke seet.

B.

Lad disse Stats-Sager fare. For hvem skrive vi dem? Pøbelen kan ikke dreje Staten,

12

Præsterne ere aandelige, og har intet med Staten at bestille, som tildeels er materiel. Professorerne disputere, og dette er nok. Skulde de tænke paa Statens Beste, da deres hele Indkomster gaae kuns til nogle 1000 Rdlr. De unge, og undertiden de gamle Herrer, tænke paa deres Caponer, Læhnestole, Maitresser, Formularer og mange vigtige Ting. Jeg har hørt, at Norden maatte forgaae, hvis en Gud ikke vaagede derover. Hans Navn er Christian den Syvende! Han er ikke Himmelens og Jordens Gud, (saa meget hykle vi ikke) men Han er vores Gud i Viisdom, Magt og Naade, i hurtig Vittighed, og munter Forstand.

Lev altid, Christian! vor Naade-Soel i Norden, Sirat, Velsignelse og Glæde for al Jorden, Kan da den Danske Pen ey føre ud din Priis, Er Frankerigs Voltaire allene vittig, viis? O ney, min Christian! jeg elsker Dig, og haver Af Kierlighedens Kraft de ønskeligste Gaver, Der ønskes allerbest af Sønners Kierlighed, Bliv Viisdom kun hos Dig! den følger Guld og Fred.

13

R.

Det er artigt: du vil ikke tale om Stats-Sager, og vikler dig dog bestandig ind i dem. Du er kuns Blye, hvorledes vil du snakke om Stats-Sager.

B.

Vi har saa viis en Monark, og Han veed, at han i sin Guddom er saa vidt et Menneske, at han tillader hele Naturen at raade sig.

O viseste Monark! som ingen Raad vil hade, Lad Ruden tale, lad det Blyer og tillade.

R.

Endnu om Guddommen? Lad os stige med til vore Egne. Guder ere Guder. Christian vogter os. Hans Vittighed, hans Viisdom er vores Alt: Lad os nu fornøye os med Bagateller! hørte du, Blinde, hvad Forpagteren sagde?

B.

Forpagteren sagde, at Herremanden var en stor Nar, at Bønderne vare Muslinger, at han var allene vittig og snu, at Kongen havde al mue-

14

lig og optænkelig Viisdom; men at han derfor ikke kunde vide alle Forpagternes Kneeb, som gaaer i det uendelige. Bønderne udsues og tampes og ride Træehest (o vise Christian! vidste Du dette) Herskabet narres og bedrages, Forpagteren bliver rig, og køber sig nye Herregaarde. Han er forsøgt, og bliver lykkelig. Han køber sig arter nye Herregaarde, disse mangfoldiggjøres og blive et Baronie. Nu er han jo Baron. Nu skal hans Børn oplæres. Den nye Forpagter-Baron bliver genereux. Min Informator, siger han, skal spise lige saa godt som mine Folk, han skal heller ikke fryse ihjel, Klæder behøver han ikke; hans Lintøy skal blive toet imellemstunder, og oven i Købet skal han have 18ten rene Rixdaler om Aaret. R.

Jeg saae, at en artig Informator tog ud til ham. For 18ten rene Rixdaler vilde ingen reyse. De Rige loe. De Fattige, som var i Condition, ærgrede sig, og de, som vare overladte til Skiebnen, fnøes og soer, at

15

Se hellere vilde døe, end være Forpagterens Nar eller Slave, hvilket er det samme som Skoelemester: De havde glemte Baronien.

B.

Hvad var det da for en Informator, som tog ud til ham?

R.

Jeg har seet hans Testimonium. Han blev rejceret to Gange til Examen Philosophicum, og tre Gange til Attestats. Nu er det sandt, at mangel Dosmer kan faae Laudabilem til disse Examina; men det maae endnu være en større Dosmer, som ikke kan faae Laudabilem.

B.

Hør hvad jeg har hørt. Man vil afskaffe Skrive-Friheden paa det Fundament, at imellem skrives noget enfoldigt. Darius, Persiens Monark, foragtede ikke saaledes eenfoldige Raad: Hart roeste dem tvertimod, naar de vare velmeente, og sagde, at en ærlig Eenfoldighed var priisværdig. Men hvad skal man sige? En Souverain tør høre Sandhed,

16

men en Student i Forgaars, som blev Professor i Dag, bør, tør og kan ikke taale, at en anden Student i Dag, som ikke er bleven Professor, taler et sandt Ord. Men - -

See, Christian er til, vi ville roelig være, Han Nordens Opkomst er, og alle Fyrsters Ære.